

Ментух Н.Ф.
к.ю.н., доцент кафедри
правового регулювання економіки
і правознавства
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ВИДИ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ, ЩО УКЛАДАЮТЬСЯ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

До господарських договорів, які опосередковують лізингову діяльність можна віднести: договір лізингу; договір купівлі-продажу предмета лізингу; кредитний договір; договір страхування.

До ознак договору лізингу відповідно до чинного законодавства, а саме ст. 292 ГК України [1], ст. 806 ЦК України [2], ч. 2 ст. 1 Закону України «Про фінансовий лізинг» [3] можна віднести наступні: є консенсуальним договором; в момент укладання договору лізингодавець, як правило, ще не є власником предмета, яке набувається у продавця за визначеною лізингоодержувачем специфікацією з метою передачі в лізинг за договором. Однак, чинне законодавство (ст. 806 ЦК України) дозволяє передачу в лізинг і майна, наявного у лізингодавця на момент укладання договору лізингу з метою його повторного введення в господарський обіг; сторонами договору лізингу є лізингодавець, лізингоодержувач та продавець (постачальник) предмета договору, або тільки лізингодавець і лізингоодержувач, якщо має місце передача в лізинг майна, належного лізингодавцю на праві власності; предметом є неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена за законодавством до основних фондів; оплатний характер договору, що передбачає сплату лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів за користування предметом лізингу; за договором здійснюється передача

майна у тимчасове володіння та користування лізингоодержувачу; договір фінансового лізингу укладається на визначений строк; наявність у лізингодавця мети інвестування власних чи залучених фінансових коштів в предмет лізингу; можливість викупити предмет лізингу у власність лізингоодержувача на підставі укладеного сторонами договору купівлі-продажу; невиключний характер використання предмета лізингу лізингоодержувачем, що передбачає можливість його передачі в користування іншим особам – сублізинг .

Таким чином, **договір лізингу** можна визначити як господарське зобов'язання, за яким лізингодавець передає неспоживну річ, визначену індивідуальними ознаками, віднесену за законодавством до основних фондів (предмет лізингу) у невиключне володіння та користування лізингоодержувачу на визначений договором строк, який складає не менше одного року, за умови сплати останнім лізингових платежів. Зазначене визначення договору лізингу пропонуємо закріпити в ст. 1 Закону України «Про фінансовий лізинг», ст. 292 ГК України та ст. 806 ЦК України.

Особливістю змісту договору лізингу є поєднання у ньому як майнових елементів (вартість предмета лізингу, розмір та склад лізингових платежів), так і організаційних елементів, що регулюють порядок виконання договору і технічного обслуговування предмета лізингу. Одним із таких організаційних елементів є обов'язок лізингодавця укласти **договір купівлі-продажу** із визначеним лізингоодержувачем продавцем.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про фінансовий лізинг», якщо сторони договору лізингу уклали договір купівлі-продажу предмета лізингу, то право власності на предмет лізингу переходить до лізингоодержувача в разі та з моменту сплати ним визначеної договором ціни, якщо договором не передбачено інше. Таким чином, в лізингових операціях договір купівлі-продажу предмета лізингу може укладатись між продавцем (постачальником) та лізингодавцем як на стадії укладання договору лізингу як договір поставки (купівлі-продажу) предмета лізингу, так і на стадії виконання договору

лізингу між лізингодавцем та лізингоодержувачем в процесі реалізації права останнього на викуп предмета лізингу.

В договорі купівлі-продажу необхідно чітко визначити момент переходу права власності на предмет лізингу до покупця (лізингодавця). В залежності від умов поставки та оплати він може бути різним, але в будь-якому випадку не повинен настати пізніше дати передачі об'єкта лізингу лізингоодержувачу за актом приймання-передачі, з моменту підписання якого і починається відрахування строку лізингу по даному конкретному об'єкту.

Опціон на купівлю предмета лізингу після закінчення строку дії договору лізингу є кваліфікуючою ознакою договору фінансового лізингу не дивлячись на те, що відповідно до чинної редакції ч. 2 ст. 8 Закону «Про фінансовий лізинг» він не є умовою договору фінансового лізингу, а оформлюється окремим договором – договором купівлі-продажу. Логічним завершенням даної операції повинен бути перехід права власності на предмет лізингу після закінчення строку дії договору лізингу до лізингоодержувача або викуп предмета лізингу за залишковою вартістю. По-іншому втрачається сенс лізингу, а відносини між сторонами перетворюються на звичайну оренду.

Якщо рішення про набуття права власності на предмет лізингу після закінчення строку дії договору лізингу прийняте ще на стадії підписання договору лізингу, то, на нашу думку, доцільним є включення в договір лізингу умови про викуп предмета лізингу. Така можливість передбачена чинним законодавством, яка надає сторонам право укласти змішані договори, які містять елементи кількох договорів (в нашому випадку – елементи договорів лізингу та купівлі-продажу).

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про фінансовий лізинг» в лізингових договірних відносинах, що складають зміст лізингових операцій, беруть участь і інші учасники (фізичні та юридичні особи), такі як кредитори, страховики тощо, які можуть бути сторонами багатостороннього договору лізингу, але частіше відносини між суб'єктами лізингу (лізингодавцем,

лізингоодержувачем та продавцем (постачальником)) та іншими учасниками лізингової діяльності опосередковуються окремими договорами (кредитний договір, договір страхування), оскільки їх права та обов'язки пов'язані лише з однією стороною договору лізингу. Метою укладання даних договорів є забезпечення лізингової операції в цілому, а не передача майна в користування, що є змістом договору лізингу чи передача майна у власність, що є змістом договору купівлі-продажу.

На нашу думку, основними відмінностями **кредитного договору** і договору лізингу є: предметом договору лізингу виступає індивідуально визначена неспоживна річ, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів, а предметом кредитного договору виступають лише грошові кошти, що надаються позичальнику на умовах, визначених в договорі; кредитний договір є двостороннім – позичальник і кредитор, тоді як договір лізингу може бути трестороннім – лізингодавець, лізингоодержувач та продавець (постачальник); згідно кредитного договору разом із передачею майна у тимчасове користування одночасно передається і право власності на нього. За договором лізингу право власності на предмет договору зберігається за лізингодацем; строк у кредитному договорі, як правило, значно менший ніж в договорі лізингу.

В лізинговій операції кредитний договір може укладатися і як допоміжний договір, що оформлює залучення капіталу, необхідного для придбання лізингодавцем предмета лізингу в кредитній установі. Це відповідає нормі закону, яка передбачає, що лізингодавець може набувати предмет лізингу як за рахунок власних, так і залучених засобів та позичкові кошти (п. 1 ч. 1 ст. 10 Закону «Про фінансовий лізинг»).

Успішний розвиток такої ефективної форми інвестування як лізинг вимагає вирішення певних проблемних питань, одними з яких є зниження рівня ризику лізингових операцій. Одним із найпоширеніших способів зниження такого рівня в практиці господарювання є **страхування**.

В ч. 2 ст. 13 Закону України «Про фінансовий лізинг» закладена необхідність страхування предмета лізингу та/або ризиків, пов'язаних з виконанням договорів лізингу у разі, якщо їх обов'язковість встановлена законом або договором. Проте чинне законодавство не визначає чітко щодо страхування яких саме ризиків повинні домовитись сторони за договором, що, в свою чергу, породжує деякі проблеми на практиці.

Аналіз практики здійснення лізингової операції дозволяє виділити наступні види страхування, що застосовуються в процесі здійснення лізингової діяльності і дозволяють диверсифікувати ризики сторін договору лізингу: страхування предмета лізингу; страхування фінансових ризиків лізингодавця, зокрема щодо невиконання або неналежного виконання зобов'язань за договором лізингу по погашенню лізингових платежів.

Для зменшення збитків, пов'язаних з невиконанням чи неналежним виконанням учасниками договору лізингу взятих на себе зобов'язань, необхідно на законодавчому рівні закріпити страхування підприємницьких ризиків і передбачити в договорі страхування такі майнові інтереси сторін, як: ризик втрати (нестачі чи пошкодження) визначеного майна; ризик відповідальності із зобов'язань, які виникають внаслідок завдання шкоди життю, здоров'ю чи майну інших осіб, а у випадках, передбачених законом, також договірної відповідальності; ризик збитків від здійснення підприємницької діяльності через порушення своїх зобов'язань контрагентами відповідного підприємця; ризик збитків від зміни умов здійснення підприємницької діяльності з обставин, які не залежали від волі підприємця; ризик неотримання очікуваного прибутку.

Література:

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 11 грудня 2003 року №

1381-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 231.